

СВІТОВА ЕКОНОМІКА ТА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

УДК 332.14

Зосименко Т.І.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Чернігівський національний технологічний університет

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ
РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇCOMPARATIVE ANALYSIS OF EXTERNAL TRADE INDICATORS
OF UKRAINIAN REGIONS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

У статті проведено компаративний аналіз показників зовнішньої торгівлі областей із позицій їх готовності включення у процеси економічної інтеграції з ЄС. Проведені розрахунки дають підстави стверджувати, що позиції регіонів України з точки зору їх здатності бути повноправними учасниками європейського ринку є недостатньо міцними. Обґрунтовано, що на нинішньому етапі основою регіональної політики має стати формування організаційних та соціально-економічних умов для ефективного розвитку економічного та галузевого співробітництва у пріоритетних для обох сторін сферах господарювання.

Ключові слова: європейська інтеграція, економічні реформи, регіони України, торгівля та питання, пов'язані з торгівлею, регіональна економічна політика.

В статье проведен компаративный анализ показателей внешней торговли областей с позиций их готовности включения в процессы экономической интеграции с ЕС. Проведенные расчеты дают основания утверждать, что позиции регионов Украины с точки зрения их способности стать полноправными участниками европейского рынка являются недостаточно прочными. Обосновано, что на нынешнем этапе основой региональной политики должно стать формирование организационных и социально-экономических условий для эффективного развития экономического и отраслевого сотрудничества в приоритетных для обеих сторон сферах хозяйствования.

Ключевые слова: европейская интеграция, экономические реформы, регионы Украины, торговля и вопросы, связанные с торговлей, региональная экономическая политика.

In Ukraine significant socio-economic disparities in the regional dimension require a differentiated approach to the development of measures to promote the development of free trade and strengthen economic and sectoral cooperation between Ukraine and the EU. Comparative indicators of external trade of regions in terms of their willingness to be included in the processes of economic integration with the EU are analyzed. Calculations constitute grounds to assume that the position of Ukrainian regions in terms of their ability to become full participants of European market are not strong. It is proved that at the current stage the basis of regional policy should be the creation of organizational and socio-economic conditions for the effective development of economic and sectoral cooperation in priority areas for both entities.

Keywords: European integration, economic reforms, the regions of Ukraine, trade and issues related to trade, regional economic policy.

Постановка проблеми. Повноправне залучення України до Європейського Співтовариства передбачає створення та підтримання умов для посилення економічних та торговельних відносин, які сприятимуть поступовій інтеграції національної економіки до європейського ринку. Саме здійснення прогресивних інституційних та структурних перетворень, поглиблення європейської інтегрованості регіонів мають вивести українську економіку до групи країн, що здатні до динамічного зростання на засадах базових європейських цінностей.

Наявність в Україні суттєвих соціально-економічних регіональних диспропорцій у регіональному вимірі потребує диференційованих підходів до розробки заходів регіонального розвитку, покликаних сприяти розбудові зони вільної торгівлі, а також зміцнювати економічне та галузеве співробітництво між Україною та ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на наявність у сучасній економічній науці широкого інструментарію, придатного для оцінювання стану та динаміки процесів, пов'язаних з європейською інтеграцією, комплексні дослідження, що дають змогу порівняти позиції регіонів із точки зору реального досягнення ними основних цілей Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [1], поки що не проводилися.

З огляду на пріоритетність у національному вимірі проблематики, пов'язаної з виконанням основних положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [1], важливим завданням є проведення моніторингу та оцінювання зовнішньоторговельних показників регіонів України в контексті процесів європейської інтеграції для виявлення сильних та слабких сторін, обґрунтування пріоритетів та засобів їх досягнення, а також можливості їх своєчасного коригування для під-

вищення здатності регіону рухатися шляхом європейської інтеграції.

Постановка завдання. Метою статті є проведення компаративного аналізу показників, що дають змогу виявити поточний стан регіонів із позицій їх готовності включення у торговельні відносини з країнами ЄС.

Вклад основного матеріалу дослідження. Розглядаючи рейтинг регіонів України за показниками зовнішньої торгівлі (рис. 1), можна визначити, що найбільш активно в 2014 р. підтримували торговельні відносини з країнами ЄС Тернопільська (питома вага експорту 70,1%, імпорту – 85,2%), Львівська (72,2% та 65,7% відповідно), Волинська (68,5% та 62,6%), Закарпатська (84,7% та 44,2%) та Івано-Франківська (51,4% та 62,6%) області. Найменш активно вели торгівлю товарами з країнами ЄС Запорізька (питома вага експорту та імпорту з країнами ЄС – по 23,4%), Луганська (28,7% та 14,3% відповідно), Хар-

ківська (16,5% та 25,5%) та Миколаївська (11,0% та 21,5%) області.

Така ситуація переважно пояснюється територіальним чинником, а саме наближеністю кордонів найбільш-лідерів до ринків збуту таких країн ЄС, як Польща, Німеччина, Угорщина, Румунія, Чехія. Наприклад, переважна частка імпорту Тернопільської області (56,2% у 2014 р.) походила з Польщі, куди також спрямовувалася і найбільша за географічною структурою частка експорту регіону (49,8%).

Найбільші експортні потоки Львівської області розподілялися між Польщею (23,8%), Німеччиною (12,9%), Чехією (6,6%). Натомість 22,5% імпорту Львівська область отримувала з Польщі, 11,4% – із Німеччини, 10,1% – із Литви. Найбільшими торговельними партнерами Волинської області з числа країн ЄС у 2014 р. були Німеччина (33,7% експорту та 22,8% імпорту), Угорщина (20% експорту та 17,9% імпорту)

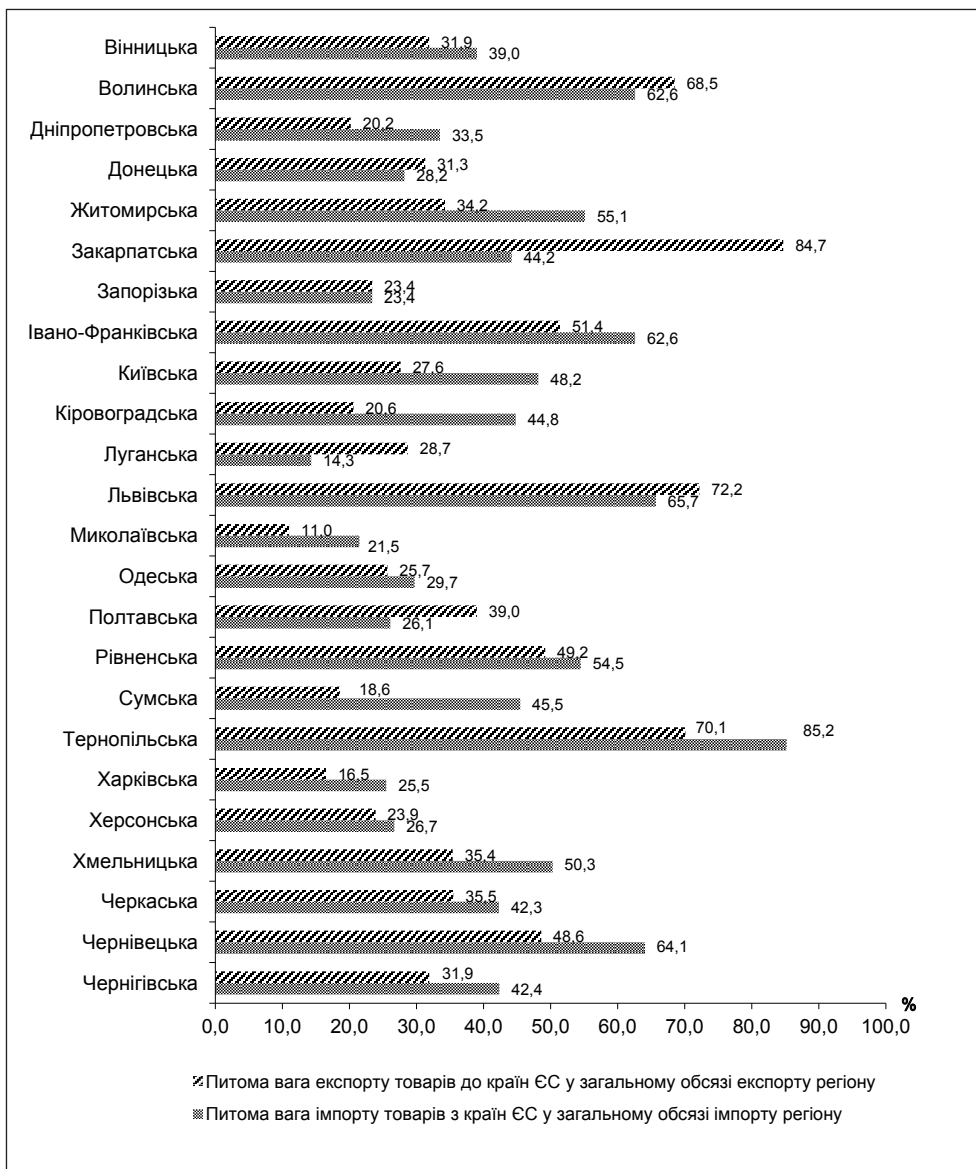

Рис. 1. Показники зовнішньої торгівлі товарами регіонів України з країнами ЄС у 2014 р.

Джерело: побудовано автором за даними [2]

та Польща (21,7% експорту та 17,9% імпорту). Суттєва частка експорту Закарпатської області (45,7%) була спрямована до Угорщини, тоді як найбільші імпортні потоки до ЄС були орієнтовані на Німеччину (11,3%), Угорщину (8,9%) та Чехію (6,3%).

Показники зовнішньоторговельної активності Івано-Франківської області з країнами ЄС свідчать, що найбільші обсяги експорту надійшли до Румунії (10,8%), а імпортні товарні потоки до регіону мали переважно німецьке (18,9%) та польське (9,7%) походження.

Нині в Україні сформована сировинно орієнтована модель експорту, структура якого утворена переважно за рахунок продажу чорних металів (23,9% загального обсягу експорту в 2014 р.), продуктів рослинного походження (16,2% у 2014 р.) та мінеральних продуктів (11,3% у 2014 р.) [2]. Збереження подібної моделі не тільки є малоперспективним із позицій економічного співробітництва з європейськими торговельними партнерами, а й несе ризик вичерпання динаміки сировинного експорту, гальмування розвитку нових конкурентоспроможних на ринку ЄС експортних секторів, зменшення стимулів для надходження іноземних інвестицій у технологічні галузі національної економіки.

Зосередження високих показників питомої ваги експорту та імпорту у західних областях (Тернопільській, Львівській, Волинській, Закарпатській та Івано-Франківській) та низьких – у решті регіонів України свідчать про недостатню активні зрушення в процесах пошуку та налагодження нових ділових зв'язків вітчизняних підприємців з європейськими. Останнє ускладнюється необхідністю приведення вітчизняних виробничих потужностей у відповідність до стандартів ЄС. Наприклад, за даними Держветфітослужби, у 2014 р. 80 суб'єктів господарювання мали право експорту продуктів харчування до країн ЄС (переважна більшість їх розташована у Вінницькій, Київській, Волинській, Миколаївській, Кіровоградській областях) (табл. 1), однак лише їх п'ята частина (17 підприємств) постачали до Євросоюзу продукцію тваринного походження і жодне з них не експортувало готові харчові продукти [3].

Слід зауважити, що проблема полягає не лише у значних витратах, пов'язаних із визнанням виробничих потужностей із боку країн-імпортерів, але й неготовністю вітчизняних товаровиробників посилювати власну репутаційну відповідальність, неспроможністю конкурувати за рахунок зниження собівартості шляхом упровадження інноваційних рішень, диференціації

Таблиця 1

Дані щодо кількості об'єктів, яким надано право експорту продуктів харчування до країн ЄС

Області	Кількість об'єктів, яким надано право експорту молокопродукції	Кількість об'єктів, яким надано право експорту м'ясопродукції	Кількість об'єктів, яким надано право експорту яєць та яйцепродуктів	Кількість об'єктів, яким надано право експорту меду та продуктів бджільництва	Кількість об'єктів, яким надано право експорту майонезу, майонезних соусів	Разом
Вінницька	4	1	0	1	1	7
Волинська	2	0	0	1	3	6
Дніпропетровська	2	0	0	4	0	6
Донецька	1	0	0	1	0	2
Житомирська	2	0	1	0	0	3
Закарпатська	0	0	0	2	0	2
Запорізька	0	0	0	1	0	1
Івано-Франківська	0	1	1	0	0	2
Київська	0	2	1	4	0	7
Кіровоградська	0	0	0	7	1	8
Луганська	0	0	0	0	0	0
Львівська	1	0	0	0	0	1
Миколаївська	0	2	1	1	0	4
Одеська	0	0	0	4	1	5
Полтавська	4	0	0	2	0	6
Рівненська	0	0	0	3	0	3
Сумська	4	0	0	0	0	4
Тернопільська	0	0	0	0	0	0
Харківська	0	1	0	0	0	1
Херсонська	0	0	0	2	1	3
Хмельницька	2	0	1	2	0	5
Черкаська	0	1	0	1	0	2
Чернівецька	0	0	0	0	0	0
Чернігівська	1	1	0	0	0	2

Джерело: складено автором за даними [3]

продукції у напрямках, які цінуються як вітчизняними, так й іноземними покупцями. У результаті навіть у тих областях, де сконцентровано найвищі в Україні питомі показники прямих іноземних інвестицій у сільське господарство (Херсонській, Тернопільській, Дніпропетровській, Вінницькій, Чернівецькій), показники рентабельності виробництва сільськогосподарських підприємств залишаються нижче середніх по галузі.

Схвалення переробних потужностей до визнання еквівалентності – складний, однак необхідний етап економічного інтегрування, покликаний сприяти здійсненню торгівлі товарами, що охоплюються санітарними та фітосанітарними заходами, між українськими підприємствами та ЄС. Отже, однією з найважливіших умов покращення показників торгівлі товарами з країнами ЄС для регіональних товаровиробників, чия продукція підпадає під дію санітарних та фітосанітарних заходів, є забезпечення суворого дотримання вимог

якості та безпечності, а також посилення репутаційної відповідальності.

До групи регіонів із найвищими показниками торгівлі послугами з країнами ЄС увійшли Закарпатська (частка експорту – 90,2%, частка імпорту – 81,6%), Тернопільська (83,1% та 88,1% відповідно), Волинська (93,7% та 80,3%), Івано-Франківська (84,1% та 77,0%), Львівська (79,9% та 76,6%) області. Найменші питомі показники експорту послуг до країн ЄС мали такі області, як Запорізька (15,9%), Харківська (16,5%), Вінницька (18,8%), Миколаївська (19,1%), Сумська (20,1%). Найменшими питомими показниками імпорту відрізнялися Луганська (11,8%), Сумська (37,2%), Запорізька (38,5%) області (рис. 2).

Як в експорті, так і в імпорті прикордонних областей основними країнами – партнерами ЄС виступали:

– у Закарпатської області – Угорщина (23,6% експорту та 17,9% імпорту послуг), Австрія (22,2% ек-

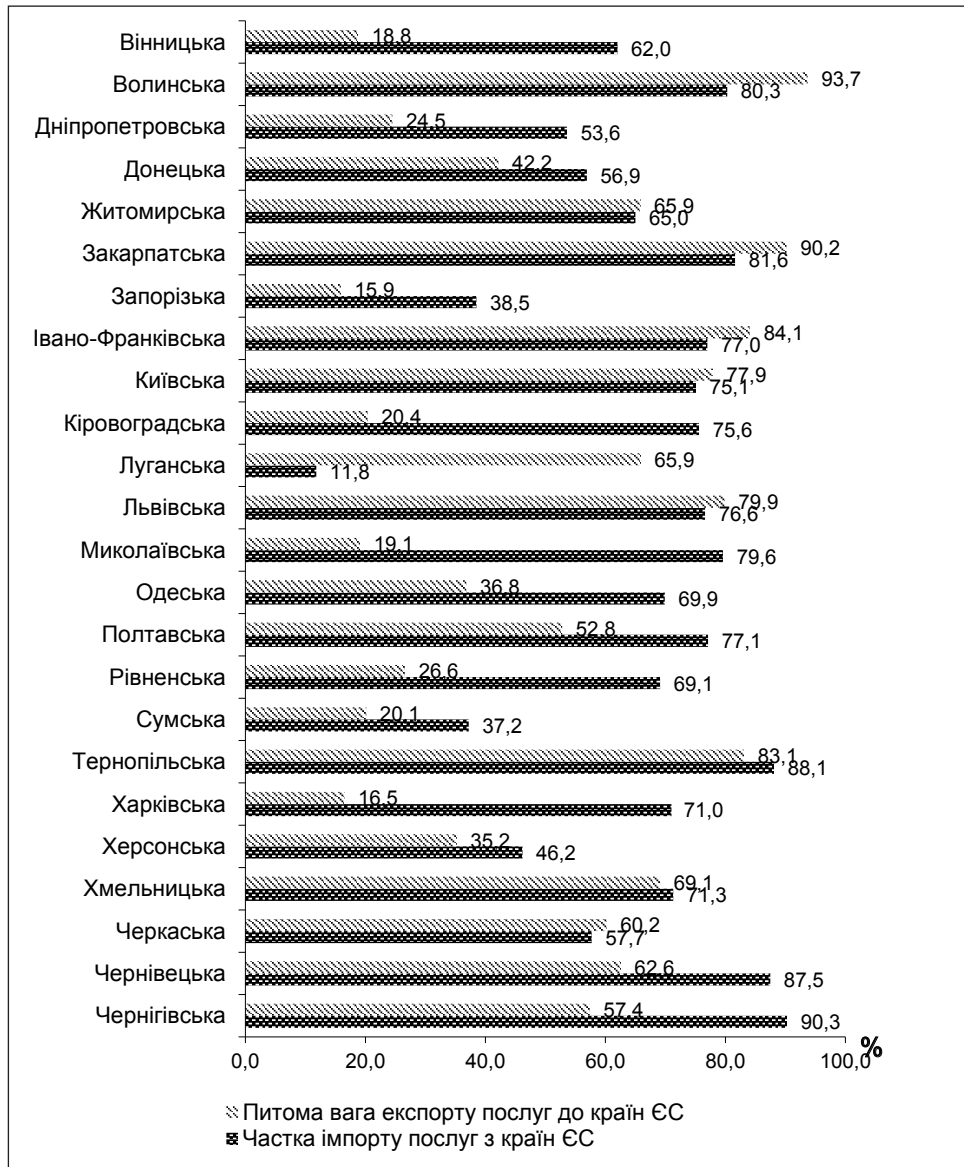

Рис. 2. Показники зовнішньої торгівлі товарами регіонів України з країнами ЄС у 2014 р.

Джерело: побудовано автором за даними [2]

порту та 13,1% імпорту), Німеччина (12,4% експорту та 11,3% імпорту);

– у Волинської області – Німеччина (33,8% експорту та 22,8% імпорту) та Польща (21,7% експорту 12,9% імпорту);

– у Львівської області – Польща (23,8% експорту та 22,4% імпорту) та Німеччина (12,9% експорту та 11,4% імпорту).

При цьому у структурі експорту послуг за досліджуваний період зі значним відривом переважає частка транспортних послуг, на які припадає близько 46% сукупного обсягу послуг, експортованих Україною до ЄС. Істотна частка експорту послуг до ЄС належить торгівлі послугами у сфері телекомунікації, комп'ютерних та інформаційних послуг (37,1%), а також послугам із переробки матеріальних ресурсів (33,8% від загального обсягу послуг до ЄС). До основних видів послуг, які Україна в 2014 р. імпортувала з країн ЄС, належали фінансові послуги (19,4%), ділові послуги (14,5%), послуги, пов'язані з подорожами (13,9%), транспортні послуги, переважно повітряного та автомобільного транспорту (9,6% та 5,3% відповідно).

За показниками питомої ваги експорту (імпорту) у загальному обсязі експорту (імпорту) можна судити про ступінь інтеграції регіональних транспортників до ринку транспортних послуг країн ЄС. Найбільші питомі показники експорту транспортних послуг до країн ЄС у 2014 р. мали Одеська о (88,5%), Донецька (84,91%), Київська (79,11%), Миколаївська (72,11%) області.

Найменші питомі показники експорту транспортних послуг до країн ЄС мали Харківська (1,53%), Вінницька (3,1%), Луганська (4,76%) області. Найбільша питома вага імпорту транспортних послуг із країн ЄС була зафіксована у Закарпатській (49,7%), Одеській (47,3%) та Запорізькій (42,2%) областях, найменша – у Чернігівській (1,67%), Полтавській (3,1%) та Харківській (3,37%) областях [2].

Структура експортно-імпоротної діяльності з надання послуг транспорту в регіонах свідчить про наявність потенційної загрози втрати Україною певної частки ринку та перетворення її з провідного експортера до імпортера зазначених послуг: якщо в 2005 р. загальне співвідношення між експортом та імпор-

том послуг у грошовому вимірі становило 7,14 : 1, то в 2014 р. воно скоротилося до 2,52 : 1. Збільшення імпорту послуг залізничного та повітряного транспорту в більшості регіонів свідчить про загострення конкуренції на українському ринку між українськими та європейськими компаніями, що створює потенційну загрозу експансії іноземними компаніями на ринок України та потребує пошуку і реалізації нових шляхів підвищення стабільності та конкурентоспроможності національних компаній, нових напрямів їх реформування та модернізації.

До позитивних сторін слід віднести той факт, що істотна частка експорту послуг із регіонів України до ЄС припадає на комп'ютерні послуги. Натомість до основних видів послуг, які Україна в 2014 р. імпортувала з країн ЄС, належали фінансові та ділові послуги. У більшості регіонів фінансові послуги або взагалі не експортуються, або ж величина експорту є незначною і у відносному вимірі не перевищує 1%. Це є свідченням давно визнаної проблеми відставання вітчизняного ринку фінансових послуг від загальносвітових тенденцій та неготовності входження в європейську фінансову систему [2].

Висновки з проведеного дослідження. Підводячи підсумки, зауважимо, що перспективи успішного розгортання процесів економічної інтеграції України до ЄС залежатимуть від підвищення конкурентоспроможності регіонів, що передбачає здійснення якісних структурних зрушень шляхом переходу на інвестиційно-інноваційну модель розвитку. Результати проведеного дослідження показали, що позиції регіонів із точки зору їх здатності увійти до ринку ЄС у ролі повноправних партнерів залишаються хиткими та потребують зміцнення за рахунок проведення виваженої економічної політики. На нинішньому етапі її основою має стати формування організаційних та соціально-економічних умов для ефективного розвитку економічного та галузевого співробітництва у пріоритетних для обох сторін сферах господарювання. У сукупності це слугуватиме фундаментом для нарощування обсягів експорту продукції високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю, кваліфікованих послуг до країн ЄС, а також надходження інвестицій у пріоритетні для сталого розвитку сфери та види діяльності.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820.
2. Дані з сайту Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Дані з сайту Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vet.gov.ua/>.